

.....
прагнення молоді. Крім того, значна частина молоді ще не повною мірою визначила свої політичні інтереси. Не останнє місце у формуванні державницької позиції молоді, її прагнення проявити себе в суспільно-політичному житті республіки, краю, міста та села, стати народними депутатами займало політичне протистояння між представниками вищих гілок державної влади, яке особливо відчутно проявлялося у 90-х роках.

Отже, у 90-х рр.участь молоді в суспільно-політичному житті України була хвилеподібною. На початку десятиріччя, в період, коли гостро постало питання бути чи не бути країні незалежною, молоді люди разом зі старшими товаришами виходили на вулиці, брали участь у демонстраціях, страйках, мітингах, пікетували державні органи, проводили акції через голодування. Пізніше, коли незалежність української держави стала реальністю, політична активність молоді помітно знизилась. Значна частина молоді стала аполітичною. Деякою мірою активність молоді зростала у зв'язку з виборами народних депутатів та Президента країни.

Молодіжний максималізм, природна енергія юнаків та дівчат, які були такими важливими й необхідними для їх прояву в суспільно-політичному житті країни, на жаль, не проявили себе. Відсутність активного громадянського руху, в тому числі й молодіжного, контролю з боку народу за діяльністю державних чиновників призвела до того, що керівництво держави, місцеві чиновники нерідко приймали непродумані рішення, своїми діями підривали авторитет влади і, як наслідок цього, в країні поглиблювались кризові явища в багатьох сферах суспільного життя, падав рівень матеріального достатку людей.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. – К., 1993; Головонько В.А. Український молодіжний рух у ХХ столітті. – К., 1997; Немирівський Я. Практика та досвід реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному та місцевому рівнях // Довідкові матеріали про становище молоді та хід реалізації державної молодіжної політики в Україні. – К., 1997; 2. Головонько В.А., Корнієвський О.А. Український молодіжний рух: історія та сьогодення. – К., 1997. – С. 112; 3. Поточний архів Міністерства України у справах сім'ї та молоді. Додаткові матеріали про становище молоді в Україні та хід реалізації державної молодіжної політики за 1997 р. – С. 7; 4. Про становище молоді в Україні (за підсумками 1999 року). – К. 2000. - С. 72; 5. Про становище молоді в Україні (за підсумками 1999 року). – К. 2000. - С. 76; 6. Нове покоління незалежної України (1991-2001 роки). – К., 2002. – С. 115; 7. Про становище молоді в Україні (за підсумками 1999 року). – К., 2000. – С. 83.

О.В. Галушко

РОЗВИТОК КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ УКРАЇНО – РОСІЙСЬКОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА 1991– 2005 РР.

Визначальною складовою внутрішньодержавних нормативно–правових актів, що детермінують характер та основні тенденції двосторонніх українсько–російських відносин, є зовнішньополітичні концепції цих країн. Їх еволюція упродовж 15 років засвідчує надзвичайну напруженість та високу динаміку двостороннього співробітництва.

На початковому етапі новітніх українсько–російських економічних відносин (1991–1999), що характеризувався їх становленням, зовнішньополітична концепція Росія розбудовувалась на стратегії реінтеграції в рамках СНД та самостійного входження країн, у т. ч. Росії, у світовий політичний та економічний простір. РФ тривалий час розглядала євроінтеграцію як домінанту своєї зовнішньої політики, відмовившись від перспективи входження до складу об'єднаної Європи лише у 1999 році. У цьому зв'язку «нове партнерство між Україною та Росією», за визначенням президента Б. Єльцина, мало відповідати характеру взаємин між «двома суверенними державами Європи», а відтак стати «вагомим внеском у безпеку і стабільність на континенті»¹.

Концептуальна сутність політики Росії на теренах СНД у 1990–ті рр.визначається сучасними російськими істориками як «інтеграційна ейфорія».¹⁴ Вона була пов'язана з надіями на повну інтеграцію в рамках пострадянського простору. Не випадково Б. Єльцин ще в заяві від 6 грудня 1991 р. з приводу визнання Росією незалежності України виступив за «відкритість кордонів», «взаємодію у формуванні спільного економічного простору й у розвитку прилеглих регіонів». Підстави для таких планів надавав високий рівень економічної взаємозалежності країн СНД, у т.ч. України й Росії.

Курс на формування «єдиного економічного простору з державами–учасницями СНД» залишався одним з найважливіших завдань зовнішньоекономічної діяльності РФ у другій половині 90-х років. Цей напрям взаємин з країнами Співдружності знайшов своє відображення в Концепції

.....
національної безпеки РФ, яку затвердив Президент Росії Б. Єльциним.³ Важливою особливістю цього документу є констатація в ньому «неприйнятності для Росії застосування силових методів у зовнішньополітичній діяльності».³

Відзначимо також, що зовнішньоторговельна стратегія Росії 1990-х років взагалі сприяла переорієнтації її зовнішньоекономічних зв'язків на провідні країни Заходу. Питома вага країн СНД у зовнішній торгівлі Росії зменшилась у 1996 році до 23%, а в 1998 р. – до 21,6%. За оцінками держкомстату Росії, у 1998 р. на Німеччину припадало 9,8% загального зовнішнього обігу Росії, на США – 7,2%, Білорусь – 6,7%, Україну – 6,6% (далі йшли: Італія – 3,8%, Нідерланди – 3,7%, Китай і Великобританія – по 3,2%). При цьому частка країн ЄС зросла до 34%.¹⁴

Неоднозначність зовнішньоекономічної стратегії Росії 1990 – х рр. виявилась у її балансуванні між т.з. «глобалістською концепцією перспективного розвитку», що передбачала її самотнє включення у світову економіку на засадах демократизації суспільства та адаптації національного господарства до умов постіндустріальної епохи, та «регіоналістською», згідно з якою Росія мала створити патронований нею інтеграційний простір у рамках СНД (теорія спільної валютної зони й оптимального внутрішнього ринку)⁵.

Поворот накреслився наприкінці 1990-х років. Згідно зі «Стратегією відносин між Росією та ЄС» (1999), [12] Москва виступила проти встановлення Європейським Союзом «особливих відносин» з країнами СНД, як таких, що здатні порушити інтереси Росії та її союзників у регіоні. Загострення політичного й економічного суперництва між РФ і Заходом на пострадянському просторі сприяло зосередженню уваги Росії на стратегії творення підконтрольного собі Євразійського інтеграційного простору. Україні відводилась одна із ключових ролей у реалізації інтеграційного простору.²

При цьому сама Росія активно використовувала політичний тиск з метою геополітичного утвердження в регіоні, зокрема в Україні. Прикладом тому є зумовлення підписання з Україною повномасштабного договору про дружбу, партнерство й співробітництво згодою її на базування російського Чорноморського флоту в Севастополі, внаслідок чого процес його укладання розтягнувся майже на шість років (до травня 1997 р.).

Концептуальні підходи України 1990-х рр. до організації двосторонніх відносин з РФ майже не зазнавали змін. Спостерігався курс на її політико-економічну суверенізацію, перманентне посилення європейського вектора зовнішньої політики України, збереження російських економічних та енергетичних ринків. Показовим у цьому зв'язку є положення «Основних напрямів зовнішньої політики України» 1993 р.¹¹. Репрезентуючи себе відданим демократичним цінностям, «надійним і передбачуваним партнером», Україна проголосила свій намір утверджувати «безпеку для себе – через безпеку для всіх».

Розглядаючи прикордонні держави як «найближче зовнішнє середовище», від взаємодії з яким безпосередньо залежить мир і стабільність по всій периферії кордонів України, її нормальний внутрішній розвиток, безперешкодне й широке спілкування із зовнішнім світом, Україна визначила статус усіх прикордонних держав як стратегічних партнерів. Українсько-російські відносини набували значення «домінантних», від яких «залежить стабільність в Європі й усьому світі».

Констатуючи свій намір протидіяти будь-яким територіальним претензіям чи спробам втручання у свої внутрішні справи, Україна висловлювала своє прагнення «вживати всіх заходів для переведення стосунків з Росією у рідше справжнього добросусідства, взаємоповаги й партнерства». Важливим у цьому контексті визначалось завдання обох сторін усвідомити «безперспективність і згубність курсу на конфронтацію» у двосторонніх відносинах.¹¹

І з підписанням у травні 1997 р. Договору про дружбу співробітництво і партнерство з РФ Україна зберегла європейський та євроатлантичний інтеграційний пріоритет: «Стратегія інтеграції до ЄС» (1998), Хартія про особливе партнерство з НАТО (1997) та Державна програма співробітництва з НАТО (1998). Водночас у відповідь на створення проросійських союзів у рамках СНД (Співтовариства Білорусії й Росії – квітень 1996 р., «Союзу чотирьох», до складу якого у 1996 р. увійшли Росія, Білорусія, Казахстан і Киргизія, «Митного союзу», а з 2000 р. – ЄврАзЕС), Україна розпочала реалізацію програми регіонального лідерства, намагаючись об'єднати країни, що на той час виступали проти російської гегемонії в СНД. Створюється співдружність держав ГУУАМ у складі Грузії, Узбекистану, України, Азербайджану й Молдавії (1997).

Новий етап у розвитку українсько – російських відносин, у зв'язку зі зміною російських концептуальних підходів, починається наприкінці 90-х – початку 2000-х років. Невиправдані сподівання на цілковиту реінтеграцію в межах пострадянської території, глибоке проникнення західних держав в геополітичний простір СНД, пов'язували в Росії із несумісністю з російськими національними інтересами надмірною орієнтацією на західні цивілізаційні та політичні цінності. Це

.....
спонукало Росію до корекції зовнішньополітичного курсу. Посилення рівня її євразійської замкненості та переведення двосторонніх відносин, у т.ч. російсько-українських, у річище всеохоплюючого прагматизму стали – визначальними рисами цієї концепції.

Як офіційний документ, нова концепція зовнішньої політики Росії була прийнята у 2000 році. Вона передбачала активну позицію Росії на міжнародній арені, зокрема, «вплив на загальносвітові процеси з метою формування стабільного, справедливого й демократичного світопорядку». Така роль логічно випливала із самоідентифікації Росії як «великої євразійської держави».⁴

У концепції стверджувалось, що пріоритетом зовнішньої політики РФ буде «розвиток добросусідських відносин і стратегічного партнерства з усіма державами – учасницями СНД». Практичні відносини кожного з них передбачалось побудувати з урахуванням зустрічної відкритості для співробітництва, готовності належним чином враховувати інтереси Російської Федерації.

Документ містив положення, згідно з яким «ставку було зроблено на розвиток економічного співробітництва на пострадянському просторі, включаючи створення зони вільної торгівлі». Водночас, наголошувалось на тому, що Росія має бути готовою до використання всіх наявних у її розпорядженні економічних важелів і ресурсів для захисту своїх національних інтересів».⁶

Пізніше у щорічних Посланнях Федеральним Зборам РФ Президент Росії розвивав цю стратегічну лінію. Так у 2001 р. акцент було зроблено на збереженні статусу Росії як «ядра інтеграційних процесів Співдружності Незалежних держав».⁶ У 2003 р. В. Путін констатував той факт, що «Росія розглядає простір СНД як сферу своїх стратегічних інтересів»⁷. У 2006 р. Президент РФ проголосив завершення «періоду становлення партнерських відносин» між державами, що утворились на пострадянському просторі.⁸

Невідповідність названих теоретичних положень реальній практиці відносин РФ із країнами СНД, які продовжували розбудовуватися на засадах російського патерналізму, особливо помітно у Посланні Президента РФ 2007 р. У ньому, зокрема, йдеться про прихильність Росії до взаємовідносин, які «засновані на міжнародному праві, особливій культурі міжнародних відносин – без нав'язування моделі розвитку й формування природного розвитку історичного процесу». Усвідомлюючи економічні можливості Росії, В. Путін зазначив, що РФ лише «відстоює свої економічні інтереси й використовує свої конкурентні переваги».⁹

Українська концепція двостороннього співробітництва 2000-х рр. характеризувалась непослідовністю у своєму розвитку. У 2000–2004 рр. (внаслідок касетного скандалу й наступного дистанціювання України від Заходу) відбулося «замороження» євроінтеграційних процесів й неадекватне національним інтересам зближення з Росією та посилення економічної залежності від неї. Натомість з 2005 року Україна відкрито проголошує євроінтеграцію як стрижневий вектор своєї зовнішньої політики й неможливість одночасної інтеграції у євразійський політико – економічний простір. У Посланні Президента України до Верховної Ради (2005) було відзначено, зокрема, що у відносинах з Росією наші мотиви й політичні цілі визначали «привиди минулого». Життя України має визначатися «європейськими цивілізаційними координатами».¹⁰ Проте, за визначенням Президента В. Ющенка, «європейський вибір не може бути перешкодою для партнерських взаємовідносин, у т. ч. з Росією» й іншими країнами СНД, а «подальший розвиток українсько – російського взаємовигідного партнерства відповідає інтересам не лише двох країн, а й цілої Європи».¹³

Отже, аналіз розвитку концептуальних основ українсько-російського економічного співробітництва 1991–2007 рр. дає можливість зробити наступні висновки. Прагнення України розвивати взаємовигідні відносини з РФ блокувалось прагненням Москви відновити патранований нею політико-економічний простір. Стратегічним завданням України натомість було, забезпечення своїх економічних інтересів, уникнення несприятливого варіанту приєднання до ЄП, яке б унеможливило розвиток євроінтеграційного процесу.

У рамках усталеного європейського вибору України існують дві моделі її зовнішньополітичного курсу і пов'язаних з ними моделей українсько-російських відносин.⁵ Перша – це проголошення позаблокового статусу України й закріплення його резолюцією ООН на рівні двосторонніх міжнародних договорів (подібно Туркменістану та Австрії). В основі такого курсу лежить можливість узгодження зовнішньополітичних напрямків із внутрішніми потребами українського суспільства. Однак реалістичність позаблоковості за теперішніх обставин видається малоюймовірною у зв'язку з непрогнозованою політикою Росії. Її зовнішньополітична концепція (зокрема, український аспект) реалізується в умовах, коли дотримання норм міжнародного права не стало повсякденною реальністю, а тому несе в собі значну потенційну загрозу національному суверенітету.

.....

Друга модель передбачала розвиток українсько-російських відносин в умовах поглиблення європейської та євроатлантичної інтеграції. Перехід України в нову систему геополітичних координат сприятиме ліквідації надмірного дефіциту національної безпеки й нормалізації в перспективі всієї системи українсько-російських відносин.

Без приєднання до північно-атлантичної системи колективної безпеки Україна приречена на небезпечний рівень вразливості зі Сходу, постійне лобювання Росією антиукраїнськи налаштованих сил у політичній, економічній, культурній сферах. У цьому зв'язку послаблення ризиків від форсованої інтеграції України в НАТО перетворюється в одне з головних завдань органів її влади в центрі і на місцях.⁵

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Заява Бориса Єльцина про визнання Росією незалежності України. 6 грудня 1991 г. // Україна – Росія. 1990 – 2000 рр.: Документи і матеріали. – К., 2001. – С. 28; 2. Заявление глав государств Республики Беларусь, Республики Казахстан, Кыргызской Республики, Российской Федерации и Республики Таджикистан об учреждении Евразийского экономического сообщества. 9–11 октября 2000 г. // <http://www.kremlin.ru/events/articles/2000/10/136475/136496.shtml>; 3. Концепция национальной безопасности Российской Федерации. Утверждена указом Президента РФ от 17 декабря 1997 г. // <http://www.armcontrol.ru/start/>; 4. Концепция внешней политики Российской Федерации. Утверждена Президентом РФ В.В. Путиным 28 июня 2000 г. // <http://www.mid.ru/mid/vpcons.htm>; 5. Надтока Г. М. Трансформація українсько – російських відносин в контексті нової зовнішньополітичної стратегії Росії // <http://www.niss.gov.ua/resources.html>; 6. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации 3 апреля 2001 г. Москва, Кремль // <http://www.kremlin.ru/mainpage.shtml>; 7. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации 16 мая 2003 г. Москва, Кремль // <http://www.kremlin.ru/mainpage.shtml>; 8. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации 10 мая 2006 г. Москва, Кремль // <http://www.kremlin.ru/mainpage.shtml>; 9. Послание Федеральному Собранию Российской Федерации 26 апреля 2007 г. Москва, Кремль // <http://www.kremlin.ru/mainpage.shtml>; 10. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році» // <http://www.president.gov.ua/>; 11. Про основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України. 1993 р. // www.mns.gov.ua/inter; 12. Стратегия развития отношений Российской Федерации Европейским Союзом на среднесрочную перспективу (2000–2010 гг.) // Журнал «Дипломатический вестник» // ноябрь 1999 // http://www.mid.ru/dip_vest.nsf; 13. Тези виступу Президента України В. Ющенко у Центрі стратегічних досліджень Євразійського регіону (ASAM). 7 червня 2005 р. // <http://www.president.gov.ua/>; 14. Чайка М.А. Формирование стратегии внешнеполитического развития Российской Федерации в условиях глобализации (1992–2003). // Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора исторических наук. – Саратов, 2007. – С. 6